

ความสำคัญของปัญหา

สังคมดั้งเดิมของประเทศไทยนั้น เป็นสังคมเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร ต่อมาเมื่อมีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504 ประเทศไทยเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรดั้งเดิม ค่อยๆก้าวไปสู่ การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมสมัยใหม่ อันเนื่องมาจากยุทธศาสตร์หลักของการพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้น มุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งนับว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ตลอดระยะเวลาของการพัฒนาในช่วงกว่า 3 ทศวรรษที่ผ่านมา กล่าวคือเศรษฐกิจของประเทศขยายตัวเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยถึงกว่าร้อยละ 7 ต่อปี รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรเพิ่มขึ้น 28 เท่าตัว ในระยะครึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 การขยายตัวทางเศรษฐกิจยังคงอยู่ในอัตราสูงเฉลี่ยร้อยละ 8.2 ต่อปีและเป็นไปตามเป้าหมาย โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวในปี 2538 ประมาณ 68,000 บาท (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2538:2-1)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของไทย ที่เคยพึ่งพาภาคเกษตรอย่างสูงในอดีต และเปลี่ยนมาพึ่งพาภาคอุตสาหกรรมมากยิ่งขึ้นนั้น มีผลกระทบซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในสังคมมากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความยากจน ซึ่งเกิดจากความล้มเหลว ในการกระจายรายได้ของประเทศ ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณีเด็ก ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ กล่าวกันว่ามีสาเหตุมาจากการไม่สมดุลกัน ระหว่างการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ กับการพัฒนาทางด้านสังคม หนึ่งในหลายๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นก็คือ การอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่เมืองของชาวชนบท ซึ่งเป็นผลกระทบจาก การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมเกษตร มาเป็นอุตสาหกรรม ประชากรในชนบท ซึ่งเคยประกอบอาชีพ

เกษตรกรรม จึงเปลี่ยนอาชีพเข้าสู่แรงงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งโรงงานอุตสาหกรรมเหล่านี้ ตั้งอยู่ในเขตเมืองใหญ่ ๆ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศ ปัญหาที่ตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือ ปัญหาการแออัดของประชากรในกรุงเทพมหานคร

ในปัจจุบัน กรุงเทพมหานครมีประชากรที่มีชื่อในทะเบียนบ้านถูกต้องตามกฎหมายประมาณ 6,919,000 คน มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุดในประเทศ คือ 3,852 คนต่อตารางกิโลเมตร (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2538:5)

ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลจึงมีนโยบาย ที่จะลดความเจริญเติบโตของกรุงเทพมหานคร ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2519:6) โดยกระจายการพัฒนาไปสู่ภูมิภาคต่างๆ มุ่งให้เมืองในเขตปริมณฑล ได้แก่ ปทุมธานี สมุทรปราการ นนทบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร เป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวจากกรุงเทพในระยะแรก รวมทั้งทำหน้าที่สกัดกั้นประชากรที่จะมุ่งเข้าสู่กรุงเทพมหานครด้วย

นอกจากนั้น ในผังนครหลวง พ.ศ. 2543 (สำนักผังเมือง, 2521:7-10) ยังกำหนดแนวทางการพัฒนา คือ กำหนดเป้าหมายของประชากรสำหรับผังนครหลวง 2543ไว้ 7.5 ล้านคน(รวมกรุงเทพมหานคร นนทบุรี สมุทรปราการ) มีการกระจายแหล่งที่ตั้งอุตสาหกรรม ออกจากเขตนครหลวง มีการวางโครงการพัฒนาชุมชนชานเมือง และเขตรอบนอกของกรุงเทพมหานคร

การขยายตัวของเมืองปริมณฑล เกิดจากแรงผลักดันทางเศรษฐกิจและความแออัดของกรุงเทพมหานคร ที่ก่อให้เกิดการกระจายหน่วยราชการ และโครงการพัฒนาของภาครัฐและเอกชน ทั้งในแง่ธุรกิจการค้า โรงงานอุตสาหกรรม และที่อยู่อาศัยในพื้นที่โดยรอบกรุงเทพมหานคร การกระจายตัวในลักษณะดังกล่าว แม้จะส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ในพื้นที่ปริมณฑลอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดปัญหาที่คาบเกี่ยวกับปัญหาของกรุงเทพมหานคร และยังมีปัญหาเฉพาะของพื้นที่ ซึ่งมีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบทอีกด้วย

จังหวัดสมุทรปราการ เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีอาณาเขตติดต่อกับกรุงเทพมหานคร เป็นเขตเชื่อมต่อกับจังหวัดภาคตะวันออก ซึ่งมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบัน อันเนื่องมาจากนโยบายของรัฐที่สนับสนุนการพัฒนาในภาคตะวันออก โดยจัดให้มีโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (Eastern Seaboard Development Program) ให้เป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมหลัก และเปิดประตูเศรษฐกิจใหม่

นอกเหนือจากท่าเรือกรุงเทพฯแล้ว ยังมีการสร้างท่าเรือพาณิชย์และนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นท่าเรือพาณิชย์มาตรฐานสากล สำหรับขนถ่ายสินค้ากึ่งตู้ (Container) ประกอบด้วยนิคมอุตสาหกรรมทั่วไป และเขตอุตสาหกรรมส่งออก ซึ่งท่าเรือดังกล่าวได้รับการพัฒนาให้เป็นท่าเรือขนถ่ายวัตถุดิบและสินค้าเหลว เช่น ก๊าซ และน้ำมัน มีนิคมอุตสาหกรรมหนัก เช่น โรงงานปิโตรเคมีและโรงกลั่นน้ำมัน อีกทั้งยังมีการพัฒนาโครงข่ายคมนาคม และโทรคมนาคม การพัฒนาแหล่งน้ำ การสร้างชุมชนเมืองใหม่ การฟื้นฟูเมืองพัทยา และอื่นๆ นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีโครงการลงทุนขนาดใหญ่ในภาคตะวันออก เช่นโครงการพัฒนาระบบรถไฟโดยความเร็วสูง เพื่อเชื่อมโยงกรุงเทพมหานครกับพื้นที่ชายฝั่งตะวันออก โครงการศูนย์ซ่อมบำรุงรักษาเครื่องบินขนาดใหญ่ (Heavy Aircraft Maintenance Center) ที่สนามบินอู่ตะเภาเพื่อพัฒนาขีดความสามารถเกี่ยวกับการบิน, โครงการศูนย์การผลิต และขนส่งของอากาศยานนานาชาติ (Thailand : Global Transpark) ที่บริเวณสนามบินอู่ตะเภา เป็นศูนย์การผลิตอุตสาหกรรม เพื่อการขนส่งทางอากาศ ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า ความสำคัญของภาคตะวันออก ที่มีผลต่อเศรษฐกิจของประเทศนั้น มีส่วนเพิ่มความสำคัญให้จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีอาณาเขตเป็นรอยต่อเชื่อม ระหว่างกรุงเทพมหานคร และจังหวัดทางภาคตะวันออกเหล่านั้น

ในส่วนจังหวัดสมุทรปราการเองนั้น ก็มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเช่นกัน เพราะเป็นจังหวัดที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมากเป็นอันดับสองรองจากกรุงเทพมหานคร มีการประกอบการทั้งอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และขนาดเล็ก เนื่องจากความเหมาะสมหลายๆ ด้าน ทำให้อุตสาหกรรมในจังหวัดเติบโตและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในปัจจุบัน จังหวัดสมุทรปราการมีโรงงานอุตสาหกรรมประมาณ 4,000 แห่ง และมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมทั้งสิ้น 138,393 ล้านบาท หรือร้อยละ 50.5 ของภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑล หรือร้อยละ 6.56 ของประเทศ มีมูลค่าสูงเป็นอันดับ 2 รองจากกรุงเทพมหานคร (สำนักงานจังหวัดสมุทรปราการ, 2538:11)

จากการขยายตัวของเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม ออกสู่เขตปริมณฑล และความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของจังหวัดสมุทรปราการดังที่กล่าวมาแล้วนั้น มีผลทำให้พื้นที่ ที่เป็นรอยต่อเชื่อมด้านตะวันออก ระหว่างกรุงเทพมหานครกับจังหวัดสมุทรปราการ มีความเจริญเติบโตทั้งทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกัน ประชากรในพื้นที่เหล่านี้ น่าจะได้รับการพัฒนาทางด้านความรู้ ความเข้าใจในด้านต่างๆ อันเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความรู้ความเข้าใจในเรื่องสิทธิของตนเองในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศ ในการเข้ามีส่วนร่วมในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย แต่ในความเป็นจริง การลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง อันเป็นกิจกรรมที่เป็นเครื่องชี้วัดการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของประชาชนที่เด่นชัดประการหนึ่งนั้น กลับปรากฏว่า ในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีอัตราการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของประชาชนในพื้นที่ดังกล่าว ต่ำกว่าที่ควรจะเป็น ปรากฏการณ์นี้ จึงเป็นจุดที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา พฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของประชาชนในพื้นที่ดังกล่าว ว่าเป็นเช่นไร และมีความสัมพันธ์กับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหรือไม่อย่างไร

นอกจากการศึกษาพฤติกรรมทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยยังสนใจศึกษาพฤติกรรมทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตดังกล่าวด้วย อันเนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน เป็นปัญหาสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขโดยเร็ว และในการแก้ไอนั้นจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะตัวของประชาชนเอง สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมนี้ได้ ด้วยการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันอย่างถูกต้อง อีกทั้งในพื้นที่เป้าหมายนี้มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมาก ซึ่งโรงงานอุตสาหกรรมได้ชื่อว่าเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อมลพิษ ทั้งทางน้ำ ทางอากาศ และทางพื้นดิน อันเป็นการก่ออันตรายแก่ชีวิตมนุษย์ ซึ่งจังหวัดสมุทรปราการเองก็พบกับปัญหามลภาวะสิ่งแวดล้อมหลายประการ เช่นปัญหาน้ำท่วม น้ำเสีย เป็นต้น

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ของประชาชนในเขตชั้นนอกของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างและระดับ ของการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ของประชาชนในเขตชั้นนอกของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล
3. เพื่อศึกษาความแตกต่าง ของการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งในอดีตและปัจจุบัน ระหว่างเพศ กลุ่มที่มีเขตที่อยู่อาศัยต่างกัน กลุ่มที่มีอาชีพต่างกัน กลุ่มที่มีระยะเวลาในการอยู่อาศัยในพื้นที่ต่างกัน กลุ่มที่มีอายุต่างกัน กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่างกัน และกลุ่มที่มีระดับรายได้ต่างกัน

4. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง การมีส่วนร่วมทางการเมืองกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทั้งในอดีตและปัจจุบัน ระหว่างการมีส่วนร่วมทางการเมืองในอดีตกับปัจจุบัน และระหว่างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในอดีตกับปัจจุบัน ของประชาชนในเขตชั้นนอกของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่

ขอบเขตในการศึกษา

ขอบเขตในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นทำการศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประชาชนในเขตพื้นที่ชั้นนอกของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลทางด้านตะวันออก 4 เขต คือ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร และ อำเภอบางพลี อำเภอบางบ่อ กิ่งอำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการศึกษาจะเป็นข้อมูลในการแสวงหาแนวทางและมาตรการที่เหมาะสมในการส่งเสริมบทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2. ผลการศึกษา จะเป็นข้อเสนอแนะหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายและแผนงาน ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหา และพื้นที่ที่ทำการศึกษา

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต หมายถึง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำรงชีวิตในด้านหนึ่งด้านใดซึ่ง ในการศึกษาครั้งนี้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระหว่างอดีตกับปัจจุบัน

การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การเข้าไปร่วมกิจกรรมทางการเมืองทุกประเภทซึ่งในงานวิจัยนี้ประกอบด้วย กิจกรรมดังต่อไปนี้คือ

1. การเป็นผู้อภิปรายปัญหาทางการเมือง
2. การเขียนบทความหรือจดหมายแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ไปลงสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ
3. การโทรศัพท์แสดงความคิดเห็นทางการเมือง ในรายการวิทยุ และโทรทัศน์
4. การลงชื่อสนับสนุนหรือประท้วงผู้นำทางการเมือง
5. การร่วมเดินขบวนประท้วงกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม หรือริเริ่มกฎหมายใหม่
6. การเป็นกำลังสำคัญ ในการจัดตั้งกลุ่มประสานงานกับเจ้าหน้าที่ชุมชน
7. การเป็นกำลังสำคัญ ในการตรวจสอบการทำงานของข้าราชการที่ประพฤติมิชอบ
8. การฟ้องอภิปรายหาเสียงของนักการเมือง
9. การชักชวนให้ผู้อื่นลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในทุกระดับ
10. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั้งระดับชาติ
11. การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งระดับท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมทุกประเภท ซึ่งในงานวิจัยนี้ประกอบด้วยกิจกรรมดังต่อไปนี้ คือ

1. การตั้งขยะในที่ที่จัดเตรียมไว้
2. การใช้วัสดุที่ย่อยสลายง่ายแทนวัสดุที่มีผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม
3. การกรองเศษอาหารก่อนทิ้งลงท่อน้ำ
4. การแยกประเภทขยะก่อนทิ้ง
5. การติดตั้งอุปกรณ์บำบัดน้ำเสียในบ้าน
6. การอบรมบุตรหลานหรือผู้อยู่ในความดูแลให้เห็นความสำคัญของการรักษาสิ่งแวดล้อม
7. การแนะนำเพื่อนบ้านให้ตั้งขยะในที่อันควร
8. การสอดส่องดูแลโรงงานหรือบ้านเรือนไม่ให้ปล่อยของเสียออกสู่ภายนอก
9. การเข้าร่วมอภิปรายรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อม
10. การเข้าร่วมกิจกรรมและโครงการรักษาสิ่งแวดล้อม
11. การเข้าร่วมกิจกรรมพร้อมทั้งสนับสนุนการเงินแก่โครงการรักษาสิ่งแวดล้อม

เขตชั้นนอกของกรุงเทพมหานคร หมายถึง เขตเมืองของกรุงเทพมหานครซึ่งอยู่ชั้นนอก แต่ในการวิจัยนี้หมายถึงเขตลาดกระบังเท่านั้น

บริเวณพล หมายถึง เขตพื้นที่ที่ติดอยู่กับกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้แก่นนทบุรี ปทุมธานี สมุทรปราการ สมุทรสาคร และนครปฐม ซึ่งในการวิจัยนี้หมายถึง อำเภอในจังหวัดสมุทรปราการ 3 อำเภอ ที่มีพื้นที่เชื่อมต่อกับเขตลาดกระบัง ได้แก่ อำเภอบางบ่อ อำเภอบางพลี และกิ่งอำเภอบางเสาธงของจังหวัดสมุทรปราการ